

ارزشیابی واقعی در فضای مجازی

((زهرا ابراهیمی / کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی))

اشاره

مقاله حاضر با هدف بررسی ارزشیابی آموزشی در فضای مجازی نگاشته شده است. ارزشیابی از آموخته‌های یادگیرندگان، به‌عنوان عنصر نافذ و تأثیرگذار برنامه درسی در آموزش مجازی، بر سایر عناصر نظیر هدف‌ها، محتوا، فعالیت‌های یادگیری، شیوه‌های تدریس، نحوه تعامل معلم با یادگیرندگان، فرایند کار مدرسه‌ها و مراکز آموزشی و مدیریت آن‌ها مؤثر است. از طرف دیگر، ارزشیابی در فضای مجازی در کنار قابلیت‌های گوناگون، با تهدید «تقلب» مواجه است و در صورت توجه‌نکردن به این موضوع، اعتبار آموزش‌های مجازی خدشه‌دار می‌شود. لذا برای مواجهه با این موضوع مهم، اجرای ارزشیابی اصولی می‌تواند راهگشا باشد.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی آموزشی، فضای مجازی، تقلب، برنامه درسی مجازی

گام آخر ماراتن آموزشی

ارزشیابی از آموخته‌های یادگیرندگان یکی از مسائل مهم برنامه‌های درسی مجازی است. محیط‌های یادگیری مجازی دارای قابلیت‌های متنوعی هستند. از یک طرف می‌توان با استفاده از این امکانات، راهبردهای مؤثری را برای ارزشیابی واقعی از آموخته‌های دانش‌آموزان به کار گرفت، و از طرف دیگر، اطمینان از صحت و اعتبار شیوه‌های ارزشیابی مجازی، با توجه به توسعه مداوم ابزارهای الکترونیکی، با چالش‌ها و دشواری‌های متعددی روبه‌روست (جوقین، ۲۰۰۹: ۲۱).

بدون شک مرحله آخر ماراتن آموزشی، یعنی ارزشیابی از شایستگی‌های کسب‌شده توسط دانش‌آموزان، آن‌هم در کلاس‌های مجازی، به‌عنوان اولین تجربه در مقیاس ملی، بدون خطا و اشتباه نخواهد بود. ضمن اینکه تجربه‌های دست‌اندرکاران نظام آموزشی در این رخداد، بسیار ارزشمند است. زیرا اطلاعات به‌دست‌آمده در صورت یک پیمایش میدانی عظیم، می‌تواند تجربه‌های موفقیت‌آمیز و ناموفق، ابتکارات فردی آموزگاران، کوشش‌های سیاست‌گذاران آموزشی، و تأثیرات روانی چنین رویکردی را بر دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها به تصویر بکشد که بدون شک در سیاست‌گذاری‌های آتی آموزش‌های مجازی بسیار مثمر ثمر خواهد بود.

در آزمون‌ها و ارزشیابی‌های فضای مجازی برخلاف فضای واقعی، به دلیل کاهش نظارت معلمان، احتمال بروز رفتارهای غیراخلاقی بسیار بیشتر است. نمونه‌هایی از این رفتارها در فرایند اجرای آزمون‌ها در فضای مجازی به شکل کمک‌گرفتن از فرد ثالث، به اشتراک‌گذاری پاسخ‌ها بین دانش‌آموزان یک کلاس به روش‌های گوناگون، استفاده از منابع

باید و این باور در جامعه نهادینه شود که فرایند آموزش مجازی بسیار جدی است و مانند آموزش حضوری در صورت اجرای درست، می‌تواند دارای اعتبار و قابل اطمینان باشد.

نقش اولیای دانش‌آموزان در ارزشیابی مجازی

واضح است که در آموزش‌های حضوری نقش معلم مهم و محوری است و تا حدودی سایر عوامل مؤثر در یادگیری را نیز تحت کنترل خود دارد. اما در آموزش‌های مجازی و برخط که امروزه سراسر دنیا را درنوردیده است، نقش سایر عوامل، از جمله والدین و خانواده‌ها بیش از پیش پررنگ‌تر شده است. آموزش‌های مجازی فرصت خوبی برای دانش‌آموزان فعال و خودخوان هستند که از تمامی ظرفیت‌ها و امکانات برای یادگیری بهتر استفاده کنند.

اکثر دانش‌آموزان به راهنمایی، نظارت، کنترل و تشویق بیشتری برای یادگیری احتیاج دارند و این وظیفهٔ خطیر در آموزش‌های مجازی تا حد زیادی به اولیای دانش‌آموزان محول شده است. همچنین فراهم‌آوردن ابزار و فناوری‌های لازم برای آموزش‌های مجازی و ایجاد محیطی امن توأم با آرامش در خانواده از وظایف والدین است. آنان وظیفه دارند، محیطی سرشار از شور و نشاط را برای آموزش‌های مجازی در منزل مهیا سازند و حس مسئولیت‌پذیری را در قبال انجام وظایف یادگیری در دانش‌آموزان تقویت کنند.

بی‌شک نقش نظارتی والدین در آموزش‌های مجازی و انجام ارزشیابی‌ها، به‌خصوص در دورهٔ ابتدایی بسیار برجسته است، به‌گونه‌ای که بدون نظارت

آموزشی به‌هنگام آزمون و ... نمود پیدا می‌کند. در این محیط، یادگیرندگان می‌توانند با جست‌وجو در منابع گوناگون متنی، صوتی و تصویری پاسخ سؤال‌های ارزشیابی را بیان کنند، با استفاده از تالارهای گفت‌وگو نظرات و ایده‌های دیگران را به نام خود ارائه دهند، و مطالب را از محل‌های گوناگون رونوشت بردارند و به مطالب خود بیفزایند (فاچر، کیوز، ۲۰۰۹).

شواهد موجود نظام آموزشی در این برههٔ زمانی نشان می‌دهند، معلمان دوره‌های تحصیلی گوناگون، به‌منظور افزایش اعتبار نتایج ارزشیابی‌ها در فضای مجازی، از برنامه‌های کاربردی متنوعی در کنار فنون معلمی خود استفاده می‌کنند. برنامه‌های کاربردی مزبور علاوه بر کم کردن رفتارهای غیراخلاقی، از قابلیت‌های دیگری همچون رایگان بودن، نصب و راه‌اندازی ساده، برنامه‌های مجاز بدون نیاز به فیلترشکن، و قابل استفاده در تمامی گوشی‌های همراه با سیستم‌عامل‌های موجود، و قابلیت حمایت از زبان فارسی برخوردارند.

نقش سیاست‌گذاران آموزشی در ارزشیابی مجازی

با وجود تلاش‌های آموزگاران و بهره‌گیری از برنامه‌های متنوع به‌منظور برقراری اخلاق و عدالت در فضای آموزش و آزمون مجازی، ضروری است که سیاست‌گذاران نظام آموزشی، برای اجرای صحیح آموزش و آزمون در این فضا و نهادینه کردن اخلاق در فضای مجازی، با تصویب قوانین فضای آموزش مجازی (همانند قوانین آموزش حضوری)، اقدامات قانونی لازم را برای اجرای این شکل از آموزش‌ها انجام دهند. تصویب و اجرای چنین قوانینی باعث می‌شود که نگاه جامعه به آموزش مجازی تغییر

و کنترل والدین، یادگیری و ارزشیابی معنی‌دار محقق نمی‌شود. این نظارت و کنترل هم در آموزش‌ها و هم در آزمون‌های مجازی باید صورت پذیرد.

راهکارهای پیشنهادی برای تحقق ارزشیابی حقیقی در فضای مجازی

آزمون‌ها و ارزشیابی‌های برخط، در دو شکل کلی «آزمون‌های برخط هم‌زمان» و «آزمون‌های برخط ناهم‌زمان» قابل اجرا هستند. در نوع اول، دانش‌آموزان و معلم هر دو هم‌زمان در فضای مجازی حاضر و در حال تبادل اطلاعات هستند. در نوع دوم، دانش‌آموزان و معلم هر دو هم‌زمان در فضای مجازی آزمون حاضر نیستند، ولی اطلاعات به‌طور برخط مبادله می‌شوند. در ادامه به ارائه چند راهکار به‌منظور ارزشیابی دانش‌آموزان در فضای مجازی خواهیم پرداخت:

۱. طراحی چند دسته سؤال متفاوت با مدت‌زمان محدود (حداکثر ۱۵ دقیقه) و توزیع آن بین دانش‌آموزان و ارائه تصویر برگه پاسخ‌نامه پس از اتمام زمان (آزمون‌های نوشتاری مانند ریاضی و سایر درس‌ها از دوره دوم ابتدایی تا دوره دوم متوسطه).
۲. طراحی سؤال‌های اختصاصی برای هر دانش‌آموز با مدت‌زمان محدود (حداکثر ۱۵ دقیقه) و ارائه تصویر برگه پاسخ‌نامه پس از اتمام زمان (آزمون‌های نوشتاری مانند ریاضی و سایر درس‌ها از دوره دوم ابتدایی تا دوره دوم متوسطه).
۳. اجرای آزمون‌های برخط هم‌زمان و ثبت هم‌زمان داده‌های آزمون توسط معلم.

۴. برگزاری آزمون‌های برخط هم‌زمان با تبادل صدا، و یا صدا و تصویر، با تک‌تک دانش‌آموزان در زمان‌های تعیین شده از قبل (آزمون‌های دوره‌های اول و دوم ابتدایی)، در صورت کم‌جمعیت بودن کلاس‌ها.

۵. طراحی سؤال‌های چندگزینه‌ای متفاوت برای دانش‌آموزان، با استفاده از برنامه‌های در دسترس، مانند «کوییز»، «ربات‌ها» و ...

بخشی از تکلیف‌های ارزشیابی به طرح سؤال توسط یادگیرندگان اختصاص داده شود و آن‌ها بر اساس فهم خود از موضوع، سؤال‌هایی ارائه کنند (بوفورد و همکاران، ۲۰۰۹).

یک پیشنهاد کاربردی

یکی از برنامه‌های کاربردی متداول در ایران که در آموزش مجازی و برگزاری آزمون برخط هم‌زمان بسیار کارآمد ظاهر شده، برنامه «واتس‌آپ» است. در نسخه ارتقایافته این برنامه، امکان ارتباط تصویری با هشت کاربر به‌طور هم‌زمان میسر شده است. این قابلیت، امکان برگزاری جلسه‌های کلاسی برخط هم‌زمان با تعداد کم (حداکثر هشت نفر) را امکان‌پذیر می‌سازد. به موجب این قابلیت می‌توان در آزمون‌های برخط هم‌زمان

به‌منظور برگزاری آزمون‌های شفاهی، و همچنین آزمون‌های نوشتاری (فارسی، ریاضی و ...) با حضور معلم و هفت نفر از دانش‌آموزان، از این ابزار بهره برد.

استفاده از ویژگی‌های این برنامه به آموزگاران دوره اول ابتدایی (پایه‌های اول، دوم و سوم)، ضمن تهیه یک برنامه زمان‌بندی شده برای دانش‌آموزان کلاس، توصیه می‌شود. به کمک این قابلیت برنامه تعاملی واتس‌آپ، نقش مراقبتی و نظارتی معلمان در جلسه‌های آزمون غیرحضوری تکمیل می‌شود و قضاوت در مورد پیشرفت تحصیلی و شایستگی‌های دانش‌آموزان توسط معلم اعتبار می‌یابد.

جمع‌بندی

بدون شک، ارزشیابی فرایندی مداوم و جز جدانشدنی برنامه‌های آموزشی حضوری و مجازی، و حلقه اتصال همه عوامل یک برنامه آموزشی (درونداد، فرایند و برونداد) به حساب می‌آید. اجرای درست ارزشیابی را می‌توان کار هنرمندانه معلم دانست. لذا معلمان باید میزان درک و فهم، حس قضاوت و تفکر انتقادی یادگیرندگان را برانگیزند تا آن‌ها نیز در حل مشکلات واقعی جهان خود توانا شوند ارزشیابی چه در آموزش حضوری و چه در آموزش مجازی در خدمت آموزش قرار می‌گیرد و باعث می‌شود، جریان تدریس و یادگیری بر اساس فرایندمحوری تنظیم شود، نه محصول محوری. چون هدف اندازه‌گیری کیفیت یادگیری است، نه کمیت یادگیری.

منابع

- Joughin, G. (2009). Assessment, Learning and Judgement in Higher Education: A Critical Review. In Gordon Joughin Assessment, Learning and Judgement in Higher Education. Australia: Springer.
- Faucher, D., & Caves, S. (2009). Academic dishonesty: Innovative cheating techniques and the detection and prevention of them. Teaching and Learning in Nursing, 4 (2), 37-41.
- Bedford, W., Gregg, J & Clinton, S. (2009). Implementing Technology to Prevent Online Cheating: A Case Study at a Small Southern Regional University (SSRU). MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 5(2), 230-238.